

Reserapport - besök i flyktingläger i Tigray, Etiopien

En delegation från Sveriges ambassad i Addis Abeba deltog i ett besök till de etiopiska flyktinglägren för eritreanska medborgare i Tigray-regionen i norra Etiopien den 23-24 november 2015.

Sedan hösten 2014 anländer drygt 3 000 eritreanska flyktingar till lägren i Shire varje månad. Av dessa är cirka 300 barn utan vårdnadshavare. Den ovanliga profilen när det gäller familjesammansättning och ålder – endast drygt 1,5 person per familj och stor andel barn - ger upphov till stora utmaningar.

De bakomliggande motiven till flykten från Eritrea är flera och verkar inte sällan i kombination. Den till synes ändlösa militärtjänstgöringen, godtyckliga frihetsberövanden och andra typer av övergrepp, en ambition att återförenas med familj som lever utanför Eritrea, fattigdom (ofta kopplat till militärtjänstgöringen) och begränsade utbildningsmöjligheter är högt representerade. Den överväldigande majoriteten av dem som kommer till Etiopien har redan från början för avsikt att resa vidare.

Orsakerna till att så många eritreanska flyktingar väljer att lämna lägren är också flera. Det finns en känsla av hopplöshet hos de eritreanska ungdomarna, och samtidigt en överdriven bild av livet i Europa. De bristfälliga förhållandena i lägren och begränsade möjligheterna till egen och kvarvarande familjs försörjning anges som viktiga incitament för att resa vidare. Samtidigt är möjligheterna till vidarebosättning i tredje land ytterst små, och processen tar ofta lång tid. De föredragna destinationsländerna förefaller vara Sverige, Tyskland, Nederländerna, USA och Kanada.

Det saknas anledning att misstänka att siffrorna vad avser det antal eritreanska flyktingar som kommer till Etiopien är manipulerade. Förhållandena i Eritrea är sådana att uppemot 3 000 eritreanska flyktingar reser in i Etiopien varje månad. UNHCR och ARRA har kunnat konstatera att drygt 80 000 registrerade flyktingar har lämnat lägren de senaste åren, och ska därför göra en nyräkning under januari 2016 för att kunna avgöra hur många eritreanska flyktingar som vistas i lägren och i städerna runt om i landet. Ambassaden fick i samband med besöket även information om att UNHCR planerade att genomföra en studie syftande till att bedöma hur länge olika grupper stannade i lägren, vilka det var som stannade, vilka som valde att lämna och varför.

Bakgrund

Etiopien har under lång tid tagit emot och huserat flyktingar från Eritrea. De senaste årens oöverträffade antal som söker sig till Etiopien och vidareflyttningar därifrån har ställt höga krav på UNHCR och de etiopiska myndigheterna mottagningsstrategier. Samtidigt har situationen i Europa och det tilltagande antal migranter som söker sig till medlemsstaternas territorium genererat ökat intresse för situationen för bl a flyktingar i Etiopien. Finlands ambassadör har mot denna bakgrund tagit initiativ till ett besök i de etiopiska flyktinglägren för eritreanska medborgare i norra Etiopien (Hitsats, Mai Aini och mottagningscentret i Endebaguna). Drygt 33 500 eritreanska flyktingar vistas i lägren i Shire i Tigray-regionen i norra Etiopien. Utgångspunkten är att de eritreanska flyktingarna ska leva i läger, men vissa ges tillåtelse att, enligt en särskild så kallad *out-of-camp-policy* (OCP), leva i urbana miljöer utanför lägren.

Resan genomfördes den 23-24 november 2015. En delegation från Sveriges ambassad i Addis Abeba deltog för SE, och därutöver medverkade ambassadörer och myndighetschefer för AT, DK, PT, UK, BE, FR och LU. Resan organiserades av UNHCR, med stöd av bland andra den etiopiska flyktingmyndigheten ARRA och IOM.

Profil och utmaningar

Sedan hösten 2014 anländer drygt 3 000 eritreanska flyktingar till lägren i Shire varje månad, med särskilt höga siffror mellan oktober och mars (torrsäsongen). De som kommer beskrivs som unga, ensamstående och mycket rörliga. Flyktingarna fördelas mellan fyra läger i Tigray: Shimelba (öppnades i maj 2004), Mai-Aini (öppnades i maj 2008), Adiharush (öppnades i mars 2010) och Hitsats (öppnades i maj 2013). Den ovanliga profilen när det gäller familjesammansättning – drygt 1,5 person per familj jämfört med 4-5 personer i övriga läger i Östafrika – ger vid handen att många flyktingar inte förflyttar sig som en familjeenhet, utan rör sig från Eritrea över tid och med en ursprunglig föresats att resa vidare. De som är unga och har viss utbildning förefaller vara mer benägna att resa vidare än de flyktingar som lever tillsammans med sin familj. 75 procent av flyktingarna i lägren är yngre än 25 år, 61 procent är män och 36 procent av de registrerade flyktingarna är barn.

Registrering

De eritreanska flyktingar som korsar gränsen ankommer inledningsvis till ett av åtta mottagningscenter i gränsområdena innan de anländer till **Endebaguna**. Registreringen av flyktingarna sker i två steg. I det första skedet genomför ARRA bedömning i fråga om bl.a. medborgarskap. Man ställer därvid frågor rörande t.ex. valuta, vilka städer man kommer ifrån och hur man har rest för att komma till Etiopien. Intrycket är att endast ett mycket litet antal av de som kommer till centret inte är eritreanska medborgare (det har cirkulerat rykten om att vissa etiopiska medborgare skulle uppsöka lägren). Det är svårt att få närmare information om den delen av registreringsförfarandet. I ett andra skede genomför UNHCR en individuell behovsbedömning, särskilt när det gäller barnens bästa. I samband med registreringen visas informationsfilmer om

registreringsprocedurerna, förhållandena i lägren och riskerna kopplade till vidareflyttningar och människosmuggling. I samband med besöket i Endebaguna uppgav ARRA att man uppfattade att det tidigare i princip uteslutande var unga män som kommit till Etiopien, men att det nu i större utsträckning var hela familjer som kom till landet. UNHCRs bedömning är att utvisning till Eritrea (*refoulement*) inte förekommer – alla får skydd.

Barn utan vårdnadshavare

Registreringscentret i Endebaguna fungerar bl a som ett transitcenter med utrymme för 300 barn. Här sker registrering och flyktingstatusbedömning, varefter flyktingarna förflyttas till lägren. Ambitionen är att transittiden för barn inte ska överstiga två veckor, men pga. begränsat utrymme i lägren har denna tid ibland varat i flera månader (enligt vissa källor har detta föranlett att barn i relativt stor utsträckning utgett sig för att vara över 18 år i samband med registrering för att undvika denna transittid).

Antalet barn utan vårdnadshavare har ökat dramatiskt de senaste åren. 300-400 barn utan vårdnadshavare anländer till lägren varje månad, vilket ger upphov till stora utmaningar när det gäller att bereda skydd och att i övrigt tillgodose barnens behov. Samtidigt lämnar drygt 200 barn lägren varje månad. Majoriteten av barnen i lägren lever i så kallad *community-based-care*, i mindre grupper med stöd av grannfamiljer som har åtagit sig att ge visst stöd till barnen. Barnen och de som vårdar om dem får i sin tur stöd av socialarbetare i lägren, som har uppsikt över vårdförhållandena och rapporterar till UNHCR. Denna typ av arrangemang anses inte vara en tillfredsställande lösning för barnens hälsa och utveckling i ett längre perspektiv, och är dessutom tidskrävande och kostsamt att hantera.

Skälen för flykten från Eritrea

De bakomliggande motiven till flykten från Eritrea är flera och verkar inte sällan i kombination. Därutöver kan de variera beroende av ålder.

Den till synes ändlösa militärtjänstgöringen, godtyckliga frihetsberövanden och andra typer av övergrepp, avsikt att återförenas med familj som lever utanför Eritrea, fattigdom (ofta kopplat till militärtjänstgöringen) och möjligheten att få utbildning är alltså giltiga som skäl. Flera av de som ambassaden talade med under besöket hänvisade till militärtjänstgöringen, men också till inskränkningarna i yttrandefriheten och försvinnande små möjligheter att försörja sin familj. Situationen verkar också ha försämrats för den äldre delen av befolkningen. En man berättade att han hade varit i statens (militär)tjänst i 25 år innan en efterlängtd pension. När militären kallade in honom igen, med tre dagars varsel vid äventyr av att bli fängslad, bestämde han sig för att lämna landet.

De yngre flyktingarna i 16-17-årsåldern hänvisar regelbundet till militärtjänstgöringen, medan de som är ännu yngre lämnar landet av varierande orsaker. Inte sällan hänvisar barnen till att man inte kan gå ut skolan och att fadern i familjen tjänstgör hos militären vilket genererar små inkomster till familjen. Att man har familj i t ex Europa beskrivs också som en stark drivkraft för migration. Den överväldigande majoriteten har redan från början för avsikt att

resa vidare från Etiopien, men har inte alltid en klar bild av resvägen från början, utan lär sig inte sällan under resans gång. Det är ofta det äldsta barnet som tar ansvar och lämnar i landet. De yngre flyktingarna tenderar att inte förvarna familjen, inklusive föräldrarna, om den planerade resan. De som ambassaden talade med hade ingen kontakt med sin familj efter att de hade lämnat Eritrea.

UNHCR har nyligen börjat att fråga de som kom om de hade för avsikt att resa vidare. Det är mycket osäkert om de som tillfrågas är beredda att berätta detta i en sådan situation, och det saknas alltså tillförlitliga data.

När det gäller resvägen in i Etiopien är den bild som målas att många har betalat smugglare, och att det fortfarande kan vara svårt att korsa gränsen pga den militära närvaron i gränsområden. Man kan ta sig från bl a Asmara till gränsområdena med buss och fortsätta därifrån till fots. Det pris för hjälp av smugglarnätverken som nämndes var drygt 10 000 ETB (ca 4 000 SEK).

Fråga uppstod också om varför allt fler hade lämnat Eritrea det senaste året. Orsaker som nämndes var möjligen att den s.k. shoot-to-kill-policyn av något skäl skulle ha lättats (t ex pga. demoraliserad och korrupt militär) och att det kunde vara i regimen intresse att ungdomar som inte var välvilligt inställda till regimen lämnade landet, och dessutom i många fall på sikt kunde bidra till befolkningens försörjning genom remitteringar. Det spekulerades också i att man var rädd att Europas dörrar inte skulle vara "öppna" för flyktingar så länge till. Intrycket var att beskjutning av flyktingar som passerar gränsen var mycket sällsynt – endast någon skadad person per åt. Se vidare nedan.

Vidareflyttningar från Etiopien

Den stora inströmningen till trots är antalet flyktingar i Shire-lägren relativt konstant. Flera än 75 procent av flyktingarna lämnar lägren, huvudsakligen till Europa via Sudan. Vissa ungdomar säljer familjens egendom för att kunna finansiera resan, och andra erbjuder ett förmånligt pris för att genomföra den första etappen av resan. När den delen av resan är genomförd utsätts flyktingarna inte sällan för utpressning, och i vissa fall tortyr, våldtäkt och hot om organförsäljning – inte minst i Sinai. Släkt och familjer i både Afrika och Europa säljer av egendom, samlar ihop pengar och tar lån för att kunna få ihop pengar till anhörigas resor.

Det bedrivs informationskampanjer i lägren rörande farorna med att resa, och dessa faror blir man också varse genom diasporan. Den allmänna bilden hos den unga, eritreanska flyktingpopulationen är att den enda möjligheten till ett drägligt liv finns i Europa, och att nå dit är värt all den risk som resan är förenad med. Uppfattningen om levnadsstandarden i de europeiska länderna är realistisk, och överdrivs av diasporan bl a för att inte göra kvarvarande familj besviken och för att inte ge sken av att resan till Europa inte har varit värd besväret.

Orsakerna till att så många eritreanska flyktingar väljer att lämna lägren är många. Det finns en känsla av hopplöshet hos de eritreanska ungdomarna, och samtidigt en överdriven bild av livet i Europa. De bristfälliga förhållandena i lägren och begränsade möjligheterna till egen och kvarvarande familjs försörjning anges som

starkt bidragande incitament för att resa vidare. Många har släktingar som man vill återförenas med. Samtidigt är möjligheterna till vidarebosättning i tredje land ytterst små, och processen tar ofta lång tid. Frivilligt återvändande bedöms inte vara ett rimligt alternativ för eritreanska flyktingar med hänsyn till situationen i hemlandet. Inga eritreanska flyktingar har återvänt de senaste åren. Tidigt år 2015 försökte ICRC att bistå med frivilligt återvändande för drygt 50 barn under 13 år – ett försök som blockerades av de eritreanska myndigheterna.

De föredragna destinationsländerna förefaller vara USA, Kanada, Sverige, Tyskland och Nederländerna. Majoriteten av de flickor som ambassaden talade med vid besöket ville resa till Sverige. Som skäl härför angavs att man hade hört av släkt och vänner att Sverige var ett fredligt och välkomnande land. Tyskland angavs genomgående som ett destinationsland som ökade i popularitet.

Livet utanför lägren och out-of-camp-policyn (OCP)

OCP, som bara gäller för eritreanska flyktingar i Etiopen, innebär att man ges tillstånd att leva utanför lägren. Enligt ARRA krävs att en etiopisk medborgare uppsöker myndigheterna i lägren och åtar sig att svara för den berörda flyktingens uppehälle för att tillstånd ska beviljas. Möjligheten infinner sig efter 45 dagars vistelse i Etiopien. Hittills uppges att 15 000 eritreanska flyktingar lever utanför lägren inom ramen för OCP, men att ett större antal lever i urbana miljöer utan myndigheternas tillstånd. ARRA/GoE beslutar i ärenden rörande OCP.

Shoot-to-kill-policyn

Vad den eritreanska så kallade shoot-to-kill-policyn beträffar är uppfattningen att man numera vanligtvis slinker igenom gränsen, ofta genom att betala för detta – och som följd inte blir beskjuten. De tjänstemän ambassaden talade med menade att man hade noterat ett mycket litet antal skottskadade personer de senaste året (1-5 fall nämndes) och att det numera sällan talades om att man hade blivit beskjuten i samband med att man korsade gränsen mellan länderna. Vissa har däremot erfarit vad som uppfattats som korseld mellan etiopisk och eritreansk militär.

Nyräkning av det antal flyktingar som vistas i lägren

Delegationen från Sveriges ambassad i Addis Abeba fick under första resdagen äran att dela bil med Country Representative för UNHCR Etiopien. Hon noterade det möte som representationen i Genève nyligen haft på UNHCR-högkvarteret. Hon förklarade att det saknades anledning att misstänka att siffrorna vad gällde det antal eritreanska flyktingar som kom till Etiopien manipulerades av olika skäl. Det var ostridigt att förhållandena i Eritrea var av mycket allvarligt slag, och att uppemot 3 000 eritreanska flyktingar reste in i Etiopien varje månad. UNHCR och ARRA hade kunnat konstatera att drygt 80 000 registrerade flyktingar hade lämnat lägren de senaste åren (och misstänkte att drygt 15 000 – 25 000 befann sig på olika orter i Etiopien), och skulle därför göra en nyräkning under januari 2016 för att kunna avgöra hur många eritreanska flyktingar som vistades i lägren och i städerna runt om i landet. Man trodde inte att de eritreanska flyktingarna skulle underlåta att ge sig till känna. De som lämnat lägren utan tillstånd och fortfarande

befann sig i Etiopien skulle inte återsändas till lägren i samband med registrering utan skulle få leva i de urbana miljöerna inom ramen för OCP. Hur detta skulle tolkas av flyktingpopulationen, med hänsyn till GoE:s policy om att utgångspunkten är att flyktingarna ska leva i lägren, diskuterades inte närmare.

Avslutande kommentarer

De huvudsakliga utmaningarna kopplade till flyktingmottagandet i norra Etiopien som UNHCR har kunnat identifiera är

1. Den höga inströmningen
2. Flyktingarnas låga ålder
3. Det stora antalet barn utan vårdnadshavare
4. Begränsade resurser i lägren (bl a vatten, hälsa, mat och utbildning)
5. Närmast obefintliga möjligheter till egen försörjning (vilket också innebär mycket små möjligheter att bidra till kvarvarande familjs försörjning)
6. Vidareförflyttningar och därmed sammanhängande faror

De åtgärder som UNHCR anser vara viktigast att genomföra är följande

- a. Ge bättre skydd och tillgodose flyktingarnas, särskilt utsatta grupper, individuella behov (inklusive rättshjälp, bl.a. till de som överlevt könsrelaterat våld)
- b. Prioritera boende med familjemedlemmar och att åstadkomma familjeåterförening
- c. Förbättra det allmänna resursläget i lägren
- d. Förbättra möjligheterna till egen försörjning och därmed sammanhängande yrkesutbildningsinsatser
- e. Utökad vidarebosättning i tredje land
- f. Verka för att fler flyktingar får möjlighet att bosätta sig utanför lägren inom ramen för OCP

UNHCR, ARRA och representanter för de olika lägren talade genomgående om att vidtagande av ovanstående åtgärder skulle resultera i begränsning av vidareförflyttningar från lägren. För UNHCRs del vill man framför allt att MS utökar sina vidarebosättningsprogram och ger UNHCR stöd när det gäller att förespråka expansion av OCP (också till flyktingar med andra medborgarskap än eritreanskt). Det var anmärkningsvärt att representanterna för lägren i sina anföranden, som gavs på tigrinja, svängde sig med begrepp som "secondary movement", "resettlement" och "out-of-camp-policy".

Ambassaden känner på rak arm inte till att de tidigare siffrorna som UNHCR publicerat över antalet flyktingar i lägren skulle använts av etiopiska myndigheter i politiskt syfte. Antalet flyktingar som passerar gränsen varje månad talar för sig självt. Det förekommer alltid en viss eftersläpning i statistiken över antalet flyktingar i lägren. De gamla siffrorna har reviderats (drygt 34 000 flyktingar i Tigray-regionen) och en nyräkning ska göras med start i januari 2016. Ambassaden får anledning att återkomma med anledning av denna. Vidare fick ambassaden information om att UNHCR planerade att genomföra en studie syftande till att bedöma hur länge olika grupper stannade i lägren, vilka det var som stannade,

vilka som valde att lämna och varför. Resultatet av denna väntas preliminärt till april 2016.